

András Szabolcs

A Közös nyilatkozat katolikus értékelése

Kivonat

A tanulmány a Közös nyilatkozat katolikus nézőpontját értékeli a megigazulás tanáról. A dokumentum, amely mérföldkőnek tekinthető, a megigazulás protestáns és katolikus értelmezése közötti teológiai szakadék áthidalására törekszik. Rávilágít azokra a pontokra, melyekben egyetértés van, kiemelve a megigazulás szentháromságtani alapját és annak hitre és kegyelemre vonatkozó következményeit. Míg Kasper bíboros és más katolikus teológusok értékelik, hogy a dokumentum előrelépést jelent az ökumenikus gondolkodás útján, addig kritikák is megfogalmazódnak, többek között tradicionalista és lutheránus oldalról. A tanulmány olyan jelentős teológiai témákat vizsgál, mint a „simul iustus et peccator” értelmezése, valamint a megigazulás és megszentelődés kapcsolata, hangsúlyozva a nyilatkozat ökumenikus párbeszédben betöltött szerepét.

Abstract

This study evaluates the Catholic perspective on the Joint Declaration on the Doctrine of Justification. The declaration, considered to be a milestone, attempts to bridge theological breaks between the Protestant and Catholic interpretations of justification. It highlights areas of agreement, emphasizing the Trinitarian foundation of justification and its implications for faith and grace. While Catholic theologians such as Cardinal Kasper applaud the document's ecumenical progress, critiques arise from various perspectives, including traditionalist and Lutheran voices. The study explores significant theological topics, such as the interpretation of "simul iustus et peccator" and the relationship between justification and sanctification, underscoring the declaration's role as a pivotal step in ecumenical dialogue.

Bevezető

„A nyilatkozat nem jelzi a vita végét, viszont félreismerhetetlen mérföldkövet jelent. A nyilatkozatnak sikerült új érdeklődést ébresztenie e klasszikus téma iránt, amelynek fontos hatása, úgy tűnt, hogy egy ideje kikopott a protestánsok és

a római katolikusok kollektív emlékezetéből. A megtapasztalt megértésbeli szakadék legalábbis részlegesen áthidalhatónak bizonyult az alapos és körültekintő forrásfeltárás által¹ – állapítja meg a van der Brink és van der Kooi református szerzőpáros, és hasonló értékelést ad Walter Kasper bíboros is, aki szintén a dokumentum mérföldkő jellegéről beszél, amely csak egy szakaszt jelöl, korántsem a célt. A cselekvésre kötelező mérföldkő további keresésre kell ösztönözzön, hogy megérthessük a Krisztusban való ekkleziológiai egység lehetőségeit.²

A katolikus teológusok észrevételei a dokumentum és az ökumenikus párbeszéd kapcsán

Amikor az elemzést az utókor szempontjából végezzük, lehetőségünk van különböző perspektívákból válogatnunk, hiszen egyértelmű, hogy mint megannyi teológiai kérdés esetén, itt sem mindenki osztja Kasper bíboros – és tegyük hozzá: a többség – pozitív értékelését. Mi több, katolikus térfélen akár lelkesedésről is beszélhetünk a nyilatkozat fogadtatását illetően. Jimmy Akin, a *Catholic Answer* szerzője megállapítja, hogy az amerikai szakmai és egyházi körökben oly fontos felekezetközi teológiai vitában az apologetika új magatartást kell felvegyen, a katolikus hitvédőknek a megbékélést kell szorgalmazniuk a megigazulás kérdésében.³ Bár a lehetőségünk megvan, hogy kizárólag erre a lelkesedő álláspontra összpontosítsunk, mégsem tekinthetünk el attól, hogy más hangok is követték a Közös nyilatkozat megszületését és aláírását.

Egy közismert mérsékelt kritikát az előző pápa még a Hittani Kongregáció vezető bíborosként fogalmazott meg, mert meglátása szerint a hívők nagy részének nehezen kézzel fogható a dokumentum tartalma és mondanivalója, valamint a várakozásokkal ellentétben elmaradt a Közös nyilatkozathoz fűződő remények beteljesedése, mint amilyen az eucharisztikus együtt ünneplés. A dokumentumnak arra is kell készítenie a katolikus felet, hogy újra felelevenítse az egyház szentségi jellegét, és annak fényében tudjon válaszolni arra a kérdésre, hogy Augsburg után lehetséges-e a szorosabb, szakramentális egység.⁴ Eero Huovinen evangéli-

¹ Van der Brink, Gijsbert – Van der Kooi: *Keresztyén dogmatika*. Ford. Kelemen Csongor Attila – Kiss Jenő – Márton János – Sógor Géza, Exit, Kolozsvár 2022, 737.

² Wilckens, Ulrich – Kasper, Walter: *Felhívás az ökumenére. Úton a keresztények egysége felé*. Ford. Kerényi Dénes, Vigília, Budapest 2022, 33.

³ Akin, Jimmy: What's Wrong with Apologetics. In: *Catholic Answer*, <https://www.catholic.com/audio/cot/whats-wrong-with-apologetics-with-jimmy-akin> (2024. 03. 15.)

⁴ Ratzinger: *Faith and the Future*. Ignatius Press, San Francisco 2002, 6.

kus teológus meglátása szerint Ratzinger némileg túldramatizálja a dokumentum mérsékelt eredményességének jelentőségét, illetve az azzal kapcsolatos elvárásokat, bár egyetért azzal a meglátással, hogy a megigazulásról szóló közös értelmezéstől eljutni a közös ünneplésig olyan hosszú út, amely során az apostolitást és a papság kérdését is tisztázni kellene, amely még a lutheránus egyháznak is problematikus.⁵ Ratzinger aggodalmait inkább a katolikus egyháznak, befelé szólnak, nem az evangélikus félnek, hiszen azok már 1997-től ismertek voltak, amikor a nyilatkozat szövege elkészült, de az aláírása két évet váratott magára. A Hittani Kongregáció vezetője hangsúlyozta, hogy nem ellenzi az aláírást, de tisztázni kellett azt, hogy a dokumentum nem írja felül a trentói zsinat tanítását. Edward Cassidy bíboros a Keresztények Egységét Előmozdító Pápai Tanács elnökeként válaszolt az aggodalmakra, illetve magyarázta az aláírás elhúzódsát.⁶

A reakciók sorában természetesen ott találjuk a radikálisan ellenkező álláspontot is. A tradicionalista lefebvreianus⁷ Donald Sanborn püspök részleteiben és egészében is eretneknek tartja a dokumentumot és annak jóváhagyóit, mert álláspontja szerint annak tartalma összeegyeztethetetlen a trentói zsinat tanításával.⁸ Az evangélikus oldalon is találkozhatunk igencsak éles kritikával. Mark Ellingsen szerint a Közös nyilatkozat elbukott abban a kísérletben, hogy összeegyeztesse Luther tanítását a katolikus hagyománnyal.⁹ Bár fontosak ezek a radikális értékelések, viszont az elemzések egészét nézve ezek mégiscsak egy kisebbség álláspontját tükrözik, míg a szerzők és elemzők többsége mérsékelten pozitív következtetéseket von le, ezért a továbbiakban ezekre összpontosítok.

Az elemzések legtöbbje pontról pontra haladva elemzi a dokumentumot, követve annak szerkezetét, hogy egy adott teológiai kijelentést miként értelmez a katolikus vagy evangélikus teológia, mit ért vagy nem ért az alatt az adott egyház,

⁵ Houvinen, Eero: How Do We Continue? The Ecumenical Commitments and Possibilities of the Joint Declaration on the Doctrine of Justification. *Pro Ecclesia: A Journal of Catholic and Evangelical Theology*. 11–2002/4, 175.

⁶ Cassidy, Cardinal Edward: Letter to the Lutheran World Federation Concerning the Joint Declaration. In: *Catholic Culture*, <https://www.catholicculture.org/culture/library/view.cfm?recnum=583> (2024. 03. 15.)

⁷ Marcel Lefebvre (1905–1991) konzervatív francia katolikus érsek, ellenezte a II. vatikáni zsinat által bevezetett változtatásokat.

⁸ Sanborn, Donald: Critical Analysis of the Joint Declaration on the Doctrine of Justification. In: *Traditional Mass*. <https://traditionalmass.org/articles/article.php?id=31> (2024. 03. 15.)

⁹ Ellingsen, Mark: The Use of Luther in the "Joint Declaration on the Doctrine of Justification": Reflections on Hermeneutical Directions for the Future. *Journal of Ecumenical Studies*, 53 (2018/4), 484.

illetve miben sikerült közös álláspontra jutniuk a feleknek. Szűkebb térségünkben katolikus részről ezt az elemzést Zamfir Korinna már elvégezte,¹⁰ ezért nem szükséges itt részletesen kitérni erre. Ha a dokumentum főbb pontjait áttekintjük, megállapíthatjuk, hogy a legtöbb alapvető kérdésben sikerült olyan megegyezésre, kompromisszumra vagy megfogalmazásra jutni, amit meglegedettséggel fogadtak a katolikus teológiában.

A Közös nyilatkozat eredményei a katolikus szerzők szempontjából

A Közös nyilatkozat egyik legfontosabb eredménye, hogy a Szentírásra alapozva és szentháromságos keretben gondolkozva közös alapot talált a megigazulás értelmezéséhez: „Közös a hitünk, hogy a megigazulás a Szentháromság Isten műve. Az Atya elküldte Fiát e világba a bűnösök üdvösségére. A megigazulás alapja és feltétele, hogy Krisztus emberré lett, meghalt és feltámadt. A megigazulás ezért azt jelenti, hogy maga Krisztus a mi igazságunk, amelyben az Atya akarata szerint a Szentlélek által részesedünk. Közösén valljuk: Egyedül kegyelemből, Krisztus üdvözítő művébe vetett hitben, nem saját érdemünk alapján fogad el minket Isten és kapjuk a Szentlelket, aki megújítja szívünket, képessé tesz és felszólít jó cselekedetekre.”¹¹ A megfogalmazás összhangba hozza a kegyelem elsődlegességét kiemelő lutheránus és az abból forrászó jó cselekedeteket hangsúlyozó katolikus álláspontot, és így rámutat arra, hogy ezek között nincs ellentét, hanem kiegészítik egymást.¹² Kasper számára ez a Közös nyilatkozat szíve.¹³ A Református Egyházak Világszövetségének csatlakozó dokumentuma hozzáfűzi, a közös megfogalmazás lehetővé teszi annak megértését, hogy a megigazulás következtében az ember feladatot kap a tanúságtételre és az igazságos cselekedetre.¹⁴

Az ortodox értelmezés fontosnak tartja, hogy ebben a pontban a hit általi

¹⁰ Zamfir Korinna: *Ökumenikus teológia*. Kolozsvári Egyetemi Kiadó, Kolozsvár 172–185.

¹¹ Joint Declaration on the Doctrine of Justification by the Lutheran World Federation and the Catholic Church, 15. In: *Dicastery for Promoting Christian Unity*, <http://www.christianunity.va/content/unitacristiani/en/dialoghi/sezione-occidentale/luterani/dialogo/documenti-di-dialogo/1999-dichiarazione-congiunta-sulla-dottrina-della-justificazione/en.html> (2024. 03. 15.)

¹² Zamfir Korinna: i. m. 178.

¹³ Kasper, Walter: *Harvesting the Fruits: Basic Aspects of Christian Faith in Ecumenical Dialogue*. Bloomsbury Publishing, London 2009, 35.

¹⁴ A Református Egyházak Világközösségének (REV) csatlakozása a megigazulásról szóló közös nyilatkozathoz. https://reformatus.hu/documents/1043/JDDJ_csatlakozasi_nyilatkozat_HU_FIN.pdf. (2024. 03. 15.) 4–7.

megigazuláshoz hozzáfűzzük a szinergia fogalmát, amely az Istennel együttműködő ember képessége elfogadó választ adni a Krisztus általi megtérésre és megistenülésre.¹⁵ Némiképp hasonló bennfoglalt kritikát fogalmaz meg Ratzinger is, miszerint a közös értelmezés nem éri el a mai ember önkeresése során felvetődő ontológiai aggodalmait, csupán egy történelmi teológiai vitára ad szaknyelven megfogalmazott választ. Ahhoz, hogy a közös megfogalmazás igazi válasz legyen, meg kell értenünk, hogy a hit általi üdvözülést abszolutizáló Luther számára ez mit is jelentett.¹⁶

A Lutherhez való visszatérés több evangélikus szerzőnél is központi gondolat, Huovinen szerint csak ezzel a módszerrel lehet minden érintett fél számára tartalmas választ adni.¹⁷ Luther újrafelfedezése rávilágít a kérdés pasztorális jellegére, azaz arra, hogy az ember miért keresi a megigazulást. Ha így közelítünk a kérdéshez, sokkal inkább találunk közös pontokat a lutheránus ortodoxia, a katolikus hagyományok és Kálvin között. Figyelembe kell venni, hogy Luther nem passzív magatartásról beszél, hanem fontosnak tartja, hogy az ember felkészüljön a kegyelem befogadására, ami összevág Aquinói Szent Tamásnak a megigazulás embert átváltoztató jellegéről szóló, Ágostont meghaladó tanításával.¹⁸

Visszatérve a Közös nyilatkozat főbb témáira, katolikus szempontból a legnagyobb érdeklődést a *simul iustus et peccator* lutheránus alaptétel értelmezési lehetősége övezi, ami összefügg a *concupiscentiáról* szóló katolikus tanítással. Zamfir Korinna megállapítja, hogy ez a dokumentum legvitatottabb pontja, mert számos evangélikus teológus a hitrendszer alaptételének tekinti, és úgy vélik, ezzel kapcsolatban a katolikus egyház nem tanúsított közeledést, ragaszkodva a bűnre való hajlam hagyományos értelmezéséhez, miszerint az nem bűn. A kritika nem feltétlenül ér célba, mert árnyalatnyi különbségek ellenére egyetértés van abban, hogy az embernek egész életében küzdenie kell a bűn ellen, valamint abban is, hogy ez az állapot, legyen az bűn vagy hajlam, szembefordíthatja az embert Istennel.¹⁹ Ratzinger is hasonlóan látja, hogy itt olyan részletkérdésről van szó, amely nem lehet keresztényeket elválasztó akadály: „...egyszerűen nem tudom elhinni, hogy az egyház megosztottsága és az igaz hit természetének kérdése – egy olyan hité,

¹⁵ Vidović, Julija: An Orthodox Perspective on the Joint Declaration on the Doctrine of Justification. *The Ecumenical Review*, 71–2019/3, 289.

¹⁶ Ratzinger: i. m. 8.

¹⁷ Huovinen: i. m. 172.

¹⁸ Ellingsen: i. m. 493.

¹⁹ Zamfir: i. m. 182.

amelyet végül is az egyszerű embereknek szántak – ennyire finom vitán múlna.”²⁰ Kasper egyetért azzal, hogy ez nem egy egzisztenciális, hanem teológiai vitapont, amely mégiscsak kell hogy érintse az ember egész egzisztenciáját, nem leszűkítve a konkupiszcenciát valamely konkrét biológiai ösztönre. A megigazulás következtében történő újjáteremtés nem egy véglegesen adott állapot, hanem olyan cél, amely felé az ember egész életében halad.²¹

Záró gondolatok

A kasper-i perspektíva kapcsolatot teremt a református értelmezéssel és Koch bíboros missziós ökumenizmusával. A református teológia számára központi jelentőségű a megigazulás és az igazságosság közötti kapcsolat. „Az igazságosság helyes értelmezését elhomályosítják, alkalmazását pedig hátráltatják a bűneink. Isten az, aki elhozza majd az igazságosság beteljesülését. Mi úgy értelmezzük – fogalmaz a Református Egyházak Világszövetségének csatlakozó nyilatkozata –, hogy ennek ellenére mégis elhív minket Isten arra, hogy csatlakozzunk az ő világot átformáló munkájához.”²² A megigazulásból adódó aktív részvételen áll az ökumenizmus jövője és a kereszténység hitelessége, véli Kurt Koch, ugyanis napjaink társadalma hitelességet vár az egyháztól. A hitelesség az egyházakat megosztó törésvonalak megszüntetését is jelenti.²³ A katolikus értelmezés szerint a megigazulásról szóló Közös nyilatkozat fontos mérföldkő az e célhoz vezető úton.

²⁰ Razinger: i. m. 2002, 14.

²¹ Wilckens – Kasper: i. m. 32.

²² A Református Egyházak Világközösségének (REV) csatlakozása a megigazulásról szóló közös nyilatkozathoz, 17.

²³ Koch, Kurt: *Megfontolások az ökumenéről*. Ford. Mártonffy Marcel, Pannonhalmi Apátság Közhasznú Alapítvány, Pannonhalma 101–102.